

ČINNOSŤ NÁRODOPISNÉHO ZÁUJMOVÉHO KRÚŽKU NA ZÁKLADNEJ ŠKOLE (*obsah a zameranie*)

JURCISINOVA, Nadezda

Institute of History, Philosophic faculty of Presov University in Presov, Slovak republic

Resumé

Zámerom predloženého príspevku je ponúknuť a poskytnúť učiteľom dejepisu základnej školy námety a návrhy pre činnosť záujmového národopisného krúžku regionálneho zamerania na základnej škole. Predkladá konkrétne témy na jeho obsahovú náplň z materiálnej a duchovnej kultúry. Upozorňuje na možnosti rozvíjať v činnosti krúžku medzipredmetové vzťahy s prírodovednými predmetmi. Zdôrazňuje, že ustanovením národopisného krúžku sa žiaci bližšie oboznámia so životom predchádzajúcich generácií v regióne, kde žijú a vyrastajú.

Abstrakt

The intention of submitted contribution is to propose and provide teachers of history on elementary schools with motives and proposals for activities of ethnographical spare-time circlelet of regional focus in elementary school. Submits concrete themes on its content filling in area of material and also spiritual culture. Draws attention on development possibilities of inter subject relations with natural science subject in circlelet activities. Emphasis, that through establishment of ethnographical circlelet, students will become familiar with life of previous generations in region, where they live and grow up.

Neodmysliteľnou súčasťou nášho kultúrneho bohatstva, ktoré je potrebné uchovať, spoločensky a výchovne využívať, sú produkty hmotnej a duchovnej kultúry ľudu všetkých regiónov Slovenska. Ved' ako ináč možno budúce generácie vychovávať k správneému vzťahu k vlastnému národu, ak nie prostredníctvom poznania jeho histórie, kultúrneho dedičstva a všetkého pozitívneho, čo vytvorili minulé generácie. Vzbudiť záujem mladej generácie o kultúru minulej generácie môže pomôcť ustanovenie záujmového národopisného krúžku na základnej škole (ZŠ), na obsahové zameranie ktorého ponúka predložený príspevok námety a návrhy. Pri jeho koncipovaní sme zohľadnili skutočnosť, že dôležitú úlohu v didaktickom

systeme na ZŠ zohrávajú regionálne dejiny a tak jednou z vhodných možností, ako uplatniť regionálny materiál pri rozšírení poznatkov a vedomostí žiakov, sme videli i v ustanovení takéhoto záujmového krúžku.

Práca s národopisným materiálom vytvára široké možnosti pre obsahové a tematické naplnenie činnosti záujmového krúžku. Pri zostavovaní plánu činnosti krúžku odporúčame učiteľovi využiť predovšetkým tie témy, na realizáciu ktorých má s prihliadnutím na pôsobisko¹ najvhodnejšie podmienky. Členovia krúžku sa môžu venovať rôznym témam, napr. v oblasti **materiálnej kultúry** ľudu daného regiónu navrhujeme tieto témy: *Odev nášho ľudu, Výšivky v minulosti a dnes v regióne, Slovenská čipka, Strava v minulosti a dnes, Ľudová architektúra a bývanie v meste a na vidieku v minulosti, Domácka výroba a ľudové remeslá, ich tradícia v súčasnosti v regióne, Ľudová umelecká výroba a ľudová keramika, Nástroje a náradie využívané pri práci i v domácnosti v minulosti, Ľudové výtvarné umenie, Rodinný a spoločenský život ľudu nášho regiónu v minulosti* a iné.

Pri upriamení záujmu členov krúžku na zachytenie **duchovnej kultúry** ľudu regiónu je možné venovať sa v rámci národopisného krúžku napr. témam: *Zvyky, obrady a obyčaje ľudu nášho regiónu, Ľudové liečiteľstvo a bylinky v kraji, kde bývam, Ľudové rozprávky, povesti a riekanky, Regionálne sviatky, Ľudová pieseň a ľudový tanec v regióne, Detské hry v minulosti a dnes, Ľudové poverý a veštenie, Meranie času v minulosti a dnes* a iné.

Súčasťou zberateľských aktivít členov národopisného krúžku môže byť aj *numizmatická činnosť* (zbieranie a štúdium starých mincí), *zbieranie starých kníh, časopisov, pohľadníc, kalendárov, známok, listových obálok, zaujímavých listov a dokumentov a iného obrazového materiálu s historickou tematikou a hodnotou.*

Odporúčame učiteľovi, aby sa pri koncipovaní plánu činnosti národopisného krúžku sústredil na jednu až tri témy v jednom školskom roku, na realizáciu ktorých sú v regióne, kde pôsobí, najlepšie podmienky a tým by vytvoril predpoklad pre úspešnú činnosť členov krúžku. Pri ich výbere je zároveň potrebné zohľadniť aj *samotný záujem žiakov* s úsilím, aby ich témy zaujali, motivovali, aby podnietili ich prirodzenú túžbu po poznaní, bádani a odhaľovaní neznámeho. Niektoré nami navrhované témy vzájomne tak úzko súvisia, že členovia krúžku sa môžu venovať súbežne dvom až trom témam, napr. téma *Odev nášho ľudu* je úzko prepojená s témami *Výšivky v minulosti a dnes* a *Slovenská čipka*, ale aj s témou *Domácka výroba a ľudové remeslá, ich tradícia v súčasnosti v regióne* s upriamením pozornosti na výrobu odevných súčastí. Taktiež všeobecne koncipovaná téma *Zvyky, obrady a obyčaje ľudu nášho*

¹ Či učiteľ pôsobí v ZŠ v obci alebo v meste, pre zhromažďovanie akého národopisného materiálu sú v pôsobisku najvhodnejšie podmienky, čo je charakteristické pre región z hľadiska národopisného a pod.

regiónu môže sa viac skĺbiť s témami Regionálne sviatky a Ľudové povery a veštenie. Každú tému je potrebné začať všeobecným teoretickým úvodom v rámci celoslovenských reálií, a potom sa venovať prejavom danej kultúry hmotnej či duchovnej v podmienkach regiónu a upozorniť na jeho špecifické črty.

Práca v národopisnom krúžku poskytuje širokú škálu uplatnenia záujmov žiakov v zbieraní, zhromažďovaní a vo vyhodnocovaní produktov materiálnej a duchovnej kultúry ľudu regiónu, v ktorom žijú. Tým sa u žiakov podporia ich *zberateľské a bádateľské zručnosti*, vzbudí sa tiež záujem o vlastný región a umožní sa im bližšie sa oboznámiť so životom predchádzajúcich generácií. Charakter národopisného záujmového krúžku je totiž predovšetkým *zberateľský*. Z tohto hľadiska je dôležitý terénny výskum spojený so zbieraním a zhromažďovaním národopisného materiálu. Hlavnou náplňou individuálnej činnosti členov krúžku je teda špecificky zameraná zberateľská činnosť, hlavne získavanie nových dokumentov materiálnej a duchovnej kultúry ľudu daného regiónu. Táto činnosť sa spája so skupinovou prácou, najmä pri hodnotení výsledkov práce. Zhromaždený národopisný materiál treba roztriediť, zhodnotiť a metodicky spracovať, čo robia žiaci pod vedením učiteľa. Pri práci v krúžku získavajú žiaci okrem užitočných pracovných návykov mnoho dôležitých a nových poznatkov, ktoré sa na bežných hodinách nedajú získať pre obmedzený čas na vyučovacej hodine. Taktiež sa u žiakov vzbudzuje bližší vzťah k domovu, k blízkym a k rodisku.

Teoretické vedomosti žiakov získané v činnosti krúžku sa môžu uplatniť, rozvinúť a obohatiť aj prostredníctvom *vychádzok, exkurzií do skanzenov a múzeí s národopisnou expozíciou, historických putovaní – expedícií, čítaním beletrie a literatúry s národopisnou tematikou* a pod. V činnosti národopisného krúžku možno uplatniť tri základné formy záujmovej práce. Jednak je to samotná práca v krúžku, ktorú možno uskutočňovať rôznymi spôsobmi a počas celého školského roka. Jeho činnosť je možné oživiť zorganizovaním exkurzií (do skanzenov, múzeí, na pamätné miesta, k zaujímavým remeselníkom a pod.) Treťou formou je tzv. expedícia, turisticko-vlastivedné putovanie po historických miestach regiónu. Úspech práce krúžku závisí predovšetkým od jeho členov, od ich schopnosti a iniciatívy pod vedením učiteľa zbierať, študovať a spracovávať nový materiál. Pritom je potrebné dať žiakom čo najväčší priestor pre ich iniciatívu a samostatnosť, pre ich sebarealizáciu.

Priebežné výsledky činnosti záujmového národopisného krúžku môžu členovia krúžku prezentovať, priblížiť a propagovať medzi spolužiakmi v triede, v škole i v obci (meste) najmä prostredníctvom výstavy a takýmto spôsobom sprístupniť históriu širšej verejnosti. Lektormi tejto výstavy by mali byť samotní členovia krúžku, ktorí ju za pomoci učiteľa

pripravia.² Zhromaždený a spracovaný regionálny národopisný materiál môžu členovia krúžku spracovať aj vo forme rozpravy, doplnenej ilustračným a fotografickým materiálom (výtvarne nadané deti si môžu materiál zachytiť vlastnou tvorbou), zostavením albumov, zaznamenať v školskej kronike, na nástenných novinách, v školskom časopise, na internetovej stránke školy a najmä na školských výstavkách, kde je možné prezentovať i celoročnú prácu krúžku.

V zhromažďovaní produktov materiálnej a duchovnej kultúry sa zároveň prezentuje *vývoj vedy a techniky*, integrujú sa *poznatky z vyučovania matematiky, prírodných vied a technických predmetov*, tým sa u žiakov motivuje *technická fantázia, technické myslenie* a humanizuje *technické povedomie*. V práci krúžku sa zúročujú aj vedomosti a zručnosti získané v iných vyučovacích predmetoch, napr. z dejín slovenskej literatúry, výtvarného umenia, z dejín techniky, hudobnej výchovy, ale aj s fyziky, geografie, prírodopisu. Tak sa vytvára priestor aj pre *rozvoj medzipredmetových vzťahov* (súvislostí). Inšpirujúce námety z mimoškolskej činnosti v prírodných vedách ponúkajú aj príspevky od autorov Vladimíra Šebeňa, Kataríny Šterbákovej, Márie Tulenkovej a Ivety Šebeňovej.³ Keďže v regióne východného Slovenska žijú príslušníci aj iných národností a nárečí, je potrebné podchytiť aj prejavy duchovnej a materiálnej kultúry pre nich charakteristické, tak sa u žiakov pestuje akceptovanie iných kultúr a tolerancia príslušníkov iných národností.

Súčasťou aktivity autorky predloženého príspevku bolo spracovanie obsiahlejšej práce pod názvom *Národopisný záujmový krúžok na základnej škole*. V teoretickej časti sa v nej zaoberá možnosťami využitia regionálnej histórie v záujmovej činnosti žiakov a poslaním národopisu v živote Slovákov. V ďalšej časti práce sa venuje poslaniu a zameraniu krúžku tohto typu, možnostiam a využitiu výsledkov jeho činnosti vo vyučovacom procese. *Práca obsahuje aj konkrétne návody pre praktickú činnosť učiteľa*, ktorý vedie a usmerňuje prácu žiakov v národopisnom krúžku – *metodické listy*. K metodickým listom je hlbšie spracovaná

² V prípade ústretovosti starostu obce je možné zriadiť v obci v určených priestoroch stálu výstavku národopisného materiálu.

³ ŠEBEŇ, V.: Czas wolny uczniów i działalność kółek zainteresowań w szkołach podstawowych. In: Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki. - Lublin : Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008. s. 51 - 57. ISBN 978-83-925024-7-0.

ŠEBEŇOVÁ, I.: Záujmová krúžková činnosť na 1. stupni ZŠ. In: Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki. - Lublin : Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008. s. 119 - 123. ISBN 978-83-925024-7-0.

ŠTERBÁKOVÁ K.: Metody aktywizacji działalności pozaszkolnej uczniów. (Aktivizačné metódy mimoškolskej záujmovej činnosti žiakov). In: Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki. - Lublin : Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008. s. 107 - 118. ISBN 978-83-925024-7-0.

TULENKOVÁ, M.: Działalność kol zainteresowań - przestrzeń do rozwijania kluczowych kompetencji uczniów w szkole podstawowej. In: Człowiek w procesie wychowania. Współczesne dylematy pedagogiki. - Lublin : Wydawnictwo naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 2008. s. 147 - 150. ISBN 978-83-925024-7-0.

aj teoretickú časť k jednotlivým problémom, čo určite privítajú učitelia dejepisu, ktorí sú dosť zaťažení prácou v škole. Metodické listy obsahujú aj odkaz na konkrétne témy vyučovacích hodín dejepisu v 5. – 8. ročníku ZŠ, pri vyučovaní ktorých je možné využiť poznatky získané činnosťou v záujmovom národopisnom krúžku. Tým činnosť krúžku získava ďalší rozmer – *spätosť s vyučovaním*. Predovšetkým v 5. ročníku ZŠ sa javí najväčší priestor na aplikovanie poznatkov získaných prácou v krúžku vo vyučovaní. Rovnako je možné použiť poznatky vo vyučovaní iných predmetov v zmysle *medzipredmetových vzťahov*. Niektoré nami ponúkané témy k tomu priamo nabádajú, napr. téma Ľudové liečiteľstvo a liečivé rastliny v regióne sú úzko späté s poznatkami z prírodopisu. Rovnako témy Domácka výroba a ľudové remeslá, ich tradícia v súčasnosti v regióne, Nástroje a náradie využívané pri práci i v domácnosti v minulosti umožňujú vychádzať z poznatkov získaných na hodinách fyziky. Pomocou pre učiteľov v spomínanej práci je aj rozsiahly zoznam literatúry zameranej na národopis v regióne východného Slovenska, ktorý je uvedený na záver práce.

Učiteľ dejepisu pri pôsobení v škole či už v rámci vyučovania alebo v mimoškolskej činnosti má mať na pamäti, že jeho poslaním je nielen učiť, ale aj vychovávať žiakov ako tolerantných, vzdelaných a kultúrnych ľudí – intelektuálne i citovo. Poznanie dejín nie je iba otázkou vzdelania a získania množstva informácií o historickom vývoji, ale aj *mravnej a občianskej záväznosti voči minulým generáciám*. Dejepis ako nosný predmet spoločenskovedného vzdelávania zohráva tiež prvoradú úlohu pri *formovaní historického vedomia*, rovnako jednotlivca ako celej spoločnosti a národa.

Nepatríme medzi národy, ktoré by mali vysoký stupeň národného povedomia. Prítom naša krajina skrýva v sebe obrovské hodnoty, ktoré niekedy sami nevieme doceniť. Práve naša ľudová kultúra je svetovým fenoménom. Len ju treba správne využiť a uplatniť v spôsobe a systéme výchovy a vzdelania. Práca v národopisnom záujmovom krúžku to učiteľovi dejepisu umožňuje.